

Проф. др Зоран Аврамовић*

научни саветник у пензији

Београд

ДЕЗИНТЕГРАТИВНА УЛОГА ДЕЛА СРПСКЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ У БОРБИ ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ (СТАРУ СРБИЈУ) - НОВИЈЕ ИСКУСТВО

Апстракт: Током историје српска покрајина Косово и Метохија била је место утемељења српске националне и културне свести посредством православне вере и књижевности. Од 15 века обликују се карактеристике српског националног идентитета. Поред политичких борби за ову покрајину после 1945, значајно је осветљавање јавног понашања српске интелигенције у том раздобљу, а посебно после 1980. године. Једно крило, патриотско, покренуто је 1986. године, када 212 истакнутих интелектуалаца, потписује петицију са захтевом да се успостави правни поредак на Косову. И свих потоњих година није посустајала патриотска интелигенција. На другом крилу делују српски родомрзачки интелектуалци по којима Косово не припада или не треба да остане у Србији. Лепеза антикосовских ставова креће се од фалсификовања историјских чињеница до негативних вредносних оцена српске нације. У раду се разматра питање зашто је једна струја српских интелектуалаца и политичара спремна да се одрекне Косова и Метохија. Аутор критички оспорава тврдњу да се ради о новој реалности на Косову и Метохији.

Кључне речи: српска интелигенција, Косово и Метохија, патриотизам, дезинтеграција, критика.

*

„Историја српског народа није историја само оних који су чували своје име и свест о себи него и оних што су их на том путу испратили, губећи се у туђим срединама, отргнути од њих принудом или случајем”.

Самарцић, Радован: *Идеје за српску историју*. (1989)

„У српској историји недовољно је протумачена појава данка у крви...да ли се уопште сме веровати да су оваква сурова збивања засвагда искорењена или се она још подмуклије изведена, и данас могу вратити?“

Дејан Медаковић, *Ефемерис*, (2022)

* zoran.a@sezampro.rs

У *Историји српског народа* (1981) нема посебног дела о истрији Срба на Косову већ је широко одређена област Срби под Турцима. Ни у *Историји српске књижевности* (1983) не налази се одељак о књижевности Срба на Косову и Метохији. У *Историји српске културе* (1994) материја се излаже уско дисциплинарно, без ширих синтеза, при чему се култура своди на уметност.

Први део: историјска борба за КиМ

Живот Срба на Косову и Метохији током XIII и XIV века је потпуно испуњена верским значењима. Душа српског обичног човека је окренута православној вери и језику. То је време стваралаштва у црквеној архитектури, сликарству, књижевности (житија светаца), музици. Територија Косова и Метохије била је територија на којој је живело православно становништво и на којој је изграђено на стотине верских цркава, манастира и задужбина. Пећка Патријаршија, Бањска, Грачаница, Дечани, Свети Арханђели – само су најпознатији верски објекти¹. Верска архитектура и фреско-сликарство из тог раздобља досежу највише домете српско-византијске ликовне уметности на тлу Косова и Метохије. Музичка култура се гнездила и ширила у литургијама и црквеном појању. Она је настала на византијским изворима али је наставила сопственим гласовним изразима. Први нотни записи потичу из XV века од композитора кир Стефана Србина.

Раздобље српске борбе за одбрану од турске окупације и албанске нетрпељивости. Са продором Турског царства на Балкан и падом српске државе, стање српског народа на Косову се из основа мења. Уследиле су две велике сеобе српског становништва; прва у XV и XVI веку, друга у XVII и XVIII веку. Ширење албанских племена по Косовској котлини у XVII и XVIII веку друга је врста притиска на српски народ и његову културу. Досељавање Албанаца праћено је албанизацијом Срба и насиљем над Србима од 1878. до 1912. које је довело до иселавања 150.000 Срба².

О процесу исламизације Срба током XVIII и XIX века аргументовано пише и Јован Цвијић. (Цвијић, 1987). Од XV века па до балканских ратова и стварања југословенске државе 1918. српски народ пружа отпор процесима исламизације и албанизације. Другим речима, то није култура концентрисана на развој сопственог идентитета већ култура одбране идентитета.

Српски народ на Косову и Метохији у југословенској држави од 1918. Стварањем Краљевине СХС политичке и социјалне прилике Срба на Косову и Метохији се поправљају. Ипак, терористичке активности албанских качака се настављају у раздобљу од 1919. до 1924. године. Релативно

¹ *Задужбине Косова*, Призрен, Београд, 1987.

² Богдановић Димитрије, *Књига о Косову*, САНУ, Београд 1985.

мирно раздобље између два рата заменила је фашистичка окупација Косова и 1943. одржава се Друга призренска лига. После 1945. власт преузима КПЈ под чијим окриљем од 1966. тече тихо и прикривано исељавање Срба са елементима насиља и притисака. У таквим приликама Универзитет се оснива 1970. у Приштини (!).

После НАТО агресије 1999. – претња нестанка српског народа са простора Косова и Метохије. После агресије 18 држава НАТО пакта на СР Југославију 1999. српско постојање на Косову и Метохији се суочава са властитим нестанком. Може се догодити да једна култура која на том простору траје пуних осам векова, у ово наше време које се рекламира као време цивилизације демократије и људских права, у буквалном значењу речи нестане. Од 1999. око 400.000 Срба је избачено или побегло из својих кућа. Око 1000 насеља је очишћено од Срба. Нека српска села су збрисана са лица земље, а српске куће порушене и спаљене. Порушено је око 300 верских објекта. Од доласка међународних снага на Космет, за само шетири године, регистровано је 5.782 напада на Србе у којима је убијено 978 особа³.

Карактеристике културног идентитета косовских Срба

Основно обележје српске културе на Косову и Метохији од XV века до данас, свакако је њена: 1) условљеност тешким економским, социјалним и политичким околностима у којима постоји. 2) Дуговремено смењивање грађења (стварања) и рушења, разарања и обнављања. 3) насилне асимилације и снажан духовни и физички отпор према исламској култури, 4) Народносни карактер културе Срба на Косову и Метохији од XIV века до почетка XX века је у знаку колективног стваралаштва, у окриљу духа саборности., 5) Успорена индивидуализација уметничког стваралаштва., 6) На Косову и Метохији је вековима постојала прожетост српског начина живота и стваралаштва, 7) Трагично разумевање властите судбине. Косовски пораз је уграђен у културну свест српског човека и одатле зрачи у све области живота и стварања, 8) Православна вера је стожерна тачка српске културе на Косову и Метохији, 9) Културни стуб српске митолошке свести је Косовски бој или Видовдан, 10) Задужбинарство - »питома лоза српске културе« Срба на Косову део је српског културног идентитета, 11) Српски ствараоци на Косову и изван Косова обликују косовски мотив у својим делима. Нема значајнијег књижевника или ликовног уметника који није обликовао косовске теме (Стерија, Његош, Бранко, Ђура, Вук Караџић, Андрић, Црњански, до Матије Бећковића, Гојка Ђога, Слободана Ракићића)⁴. У науци се посебно проучава историја, историја уметности, етнологија⁵.

³ „Мировне снаге беспомоћне“, Политика, 15. 8. 2003.

⁴ *Задужбине Косова*, 1987, 218-297.

⁵ Аврамовић Зоран,, *Социологија и књижевност*, Рашка школа, Београд, 2008.

Однос према Косову и Метохији обликује националну и културну свест српског човека, српски идентитет. Битна црта народне душе динарског човека је жарка жеља да »освети Косово«, на коме је изгубио независност и слободу⁶.

Други део: поделе међу српским интелектуалцима: одбрана и одрицање од Косова и Метохије

Током историје Косово и Метохија било је место укрштања три струје политичких, националних интереса: османлијских, српских и албанских односа на самом Како у историји, тако и у савремености али и у будућности, Покрајина ће остати поприште сукоба и помирења српских и других, геостратешких, дипломатских, економских интереса али и политичких воља „међународне заједнице“ (Запад). За неке актере иностране политике ова покрајина била је геостратешко питање, а за Србе суштина националног идентитета и националног интереса.

Иностранци, превасходно западни однос према Косову и Метохији је нескривен у другој половини 20 века: ову покрајину треба користити против српских политичких и националних интереса а ако се укаже прилика треба је и одузети силом или милом. Милош Црњански је у *Ембахадама* записао доказе о политици Мусолинија према Косову као „нож у трбуху Југославије“. НАТО бомбардовање 1999. године, само је потврдило геополитичке намера Запада према овој српској покрајини⁷.

За научно разумевање Косова и Метохије, од пресудне је важности откривање најдубљих мотива западних геополитичких центара према Србији и Косову и Метохији, али можда и више јавни говор и политичко понашање делова српске интелектуалне и политичке елите у последњих, тридесет драматичних година српске историје. Питање је: зашто се делови српске интелигенције и политичара одричу српске „својине“ над Косовом и Метохијом? Зашто пристају на насилно отимање ове по свим одредбама међународног права, припадајуће покрајине српском националном бићу? И како објаснити српски патриотизам према КиМ до 1918. године и комунистички, а касније мондијалистички антипатриотизам после 1945. године?

Српски интелектуалци бране Косово и Метохију. У посттитоистичком времену, уставно и реално, неповољан положај српског народа почиње да добија свој израз протеста. То је патриотизам који се подразумева, који је иманентан националном бићу. Најпре се дигао глас Срба са Косова и

⁶ Цвијић Јован, *Балканско полуострво*, САНУ, КН, Завод за уџбенике, Београд, 1987, 338.

⁷ Аврамовић Зоран, *Одбрана Црњанског*, Орфеус, Нови Сад, 2013, 249-262.

Метохије. У јесен 1985. године, обелодањена је *петиција* 2016 грађана Косова Поља у којој је формулисан захтев највишим државним и политичким форумима СФРЈ и Србије да се заустави прогон Срба и Црногораца са Косова. Неколико месеци касније, јануара 1986. године 212 интелектуалаца и уметника Србије потписује петицију, адресирану на Скупштину СФРЈ и Скупштину СР Србије, у којој се захтева успостављање правног поретка на Косову. Критика националних неравноправности и тенденције исељавање Срба са Косова под притиском, повезује се са идејом правде, законистости и правне државе. Изричито се наглашава намера о поштовању демократских права албанског народа, као и осталих народа који живе на Косову.

Анализа садржаја ове петиције показује да се: 1) критикује рђава пракса међунационалних односа на Косову, 2) захтевају се демократске реформе као мост за успостављање правног поретка, 3) Југославија се не доводи у питање, али се упозорава да, уколико се оствари етнички чисто Косово, биће угрожени Србија, Југославија и мир на Балкану. За нашу даљу анализу треба истаћи чињеницу да су међу потписницима били и они који су неку годину доцније критиковали одбрану националних интереса српског народа – професори Небојша Попов, Загорка Голубовић, књижевник Слободан Селенић. Њима су се придружили и интелектуалци из других југословенских република, посебно Словеније и Хрватске. Тако економиста Бранко Хорват оспорава тврдње о косовској контрареволуцији и стаје у одбрану паролу Косово-република⁸.

У мају 1987. Удружење књижевника Србије организује *трибину*, протестне вечери „О Косову, за Косово“, у знак подршке угроженим Србима и Црногорцима са Косова. Казивања књижевника и њихових гостију, штампана у *Књижевним новинама*, концентришу се око критике стања на Косову, и захтевају промене правног положаја Покрајине при чему се оживљава мит Косова у српској свести и култури.

Вербална критика угрожености српског народа на Косову, следеће године, 1988. поприма организационе облике деловања. Уследило је самоорганизовање народа и његових вођа. Основан је Организациони одбор за припрему одлазака Срба и Црногораца с Косова на протестне митинге и зборове изван Покрајине, а убрзо и Удружење за повратак у покрајину исељених Срба и Црногораца - Божур. По целој Србији су организовани митинзи истине и од 9. јуна 1988. до 19 новембра 1988. одржано је 59 митинга као израз незадовољства народа положајем Срба на Косову, а са транспарентним политичким циљем да се промени уставно-правни положај Покрајине у СР Србији. (Небојша Попов је ову појаву именовao као *српски популизам* 1993. године).

Српски комунисти који су победили у обрачуну 1987. године, помагали су иза сцене догађање народа, са водећом паролом о антибирокуратској

⁸ Хорват Бранко, *Косовско питање*, Глобус, Загреб, 1988.

револуцији. Од тог времена када је испољено национално јединство, почиње да се издваја једна група интелектуалаца (професора универзитета, чланова НВО и уметника) која најпре критикује борбу за Косово („угрожавање Албанаца“) а касније прелази на страну права косовских Албанаца.

Истовремено косовски албански интелектуалци шире глас о свом „ропству“! Они су после Дејтонског споразума 1995. године, започели агресивну пропаганду о свом положају у Србији. Све се догађа 1997. године. Адем Демаћи је ширио глас о „ропству два милиона Алабанаца“ а Пајазит Нуши да су Албанци од 1913. године до наших дана у „ропству, разбаштињењу, исељавању и протеривању“ (упркос чињеници да је број Срба у Покрајини смањен после 1945), а по речима Азема Власија, на Косову је „окупациона власт“, на њему влада „национална дискриминација Албанаца“. За ове Албанце је прави излазак из стања ропства „право на независност“ Косова и Метохије (Власи, А. *Демократија*, 30. јун 1997). Уз овакво представљање сопственог положаја албански политичари на Косову, Азем Власи отворено прете ратом за „независно Косово“, а у јавности се говори о „ослободилачкој војсци Косова“, о чијем деловању они не говоре, али је очиледно подржавају⁹. Он је за хрватске новине рекао да је „рат на Косову само питање времена“ и да ће Срби на Косову доживети „оно што су доживели у Хрватској и Босни“.

Патриотско понашање би налагало оштру критику таквих албанских ставова, а за њихово узимање оружја против државе у којој живе захтев за одлучну акцију државних органа силе. Албанска права на Косову нису била угрожена. Албанци су после 1989. године бојкотовали установе Републике Србије. Имали су своје школе, болнице, радње, новине, политичке партије. Српска политичка страна није најављивала оружани сукоб, већ је тражила дијалог и поштовање закона. Српски политички прваци не најављују рат, нити га желе. Ни јавно мњење не прети ратом. Албанци на Косову прете ратом и убијају српске полицајце и грађане. Дакле, то су чињенице: косовски Албанци се спремају за рат против државе Србије, а за отцепљење. Како на те процесе реагују неки српски антипатриотски интелектуалци, повремено политички и партијски активни?

С последицама разарања ОВК и НАТО-а Косова и Метохије јављају се Срби који покушавају да увере српску јавност да има више разлога да Косово буде ван Србије. Крило антипатриотизма у српској јавности наврће воду на албански сепаратистички млин. Њихова основна теза је да српска власт спречава пацификацију покрајине. У то време и у годинама које су уследиле они не виде у томе напад на уставни поредак и државну целину Србије, већ оптужују српске власти. Једна реченица из тог времена може се узети као лајтмотив антипатриота: Ругова: „никад неће пасти

⁹ Аврамовић Зоран, О „албанском ропству“ у Србији, *Демократија*, 15. 12. 1997.

док се Милошевић држи на власти“. Тако је др Душан Јањић (бивши комуниста, касније политички аналитичар) у дневном листу „Демократија“ (23. октобар 1997) прогласио одговорном демократску власт у Србији за албански сепаратизам. Та реченица ће у свом основном значењу, а у различитим формулацијама обележити деценију унутарсрпског оптуживања социјалистичке власти у Србији, до 2000 године. Милошевићева власт је проблем, а не оружани напад на Србију, а у неким рукавцима ове тезе отворено се захтева од српских власти признавање независности Косова и Метохије. Дакле, Србија треба да призна насиље и терор ОВК, касније НАТО агресију, да се помири са отимањем своје покрајине. У распону од десет година једна групација српских интелектуалца и политичара одриче се Косова. Другим речима, напада уставни поредак, одбацује суверенитет и територијалну целовитост.

Српски интелектуалац о Косову као „метастазираном тумору“

Неки српски родомрзачки интелектуалци су се утркивали у исказима да Косово не припада или да не треба да остане у Србији. Лепеза антикосовских ставова креће се од фалсификовања историјских чињеница до негативних вредносних оцена српске нације.

Дистанцирање од српства почиње са особеним тумачењем косовске битке, односно косовског мита. Косовски мит се тумачи на досадан и тупав начин као „жртвовање без плаћања“. То није био мит који је суштнски омогућио опстанак српског народа под турском окупацијом. Опстанак је „неговање литературе, писменост, традиција писања“. Данас је косовски мит досадан, а српско понашање према Косову и косовској држави у основи колонијално и Срби се нису запитали какви смо то били расисти према Албанцима“¹⁰(Светлана Слапшак). А косовски мит говори „о јуначком убијању и јуначкој смрти протагониста Косовске битке“. Или – то је мит о убијању, страдању и освети и то представља проблем. Дистанцирање иде и даље – „средњовековни манастири су (на Косову и Метохији – З.А) подигнути више векова пре настанка било које нације и о њима се не може говорити као српском наслеђу на Косову“¹¹. Такво ругање косовском миту не само да је незнање него и антисрпска функционализаација мита који је позив на убијање. А шта тек рећи за тврдњу да манастири нису део српског националног идентитета! Тако, већ чувени по антисрпској

¹⁰ Слапшак Светлана, Чоловић Иван, „Зашто је косовски мит толико присутан у савременој Србији“, сајт НСПМ, 12.5.2009.

¹¹ Светлана Слапшак и Иван Чоловић у разговру за Слободну Европу а објављено у листу *Данас*, 8. мај 2009.

пропаганди, књижевник Бора Тосић. Одриче и косовску темљу: „Косово је парче земљишта. Земљиште је неутралан појам. Квалификације као свето и историјско су глупости“¹².

У новембру 2009. године група српских интелектуалаца је потписала *Апел српској заједници на Косову да изађу на изборе*. Тиме су се заложили за признавање учинка ратног НАТО одузимања КиМ.

У овом антисрпском и антикосовском дискурсу мора се наћи и реч универзитетских професора. „На путу реформи поставила се дезинтеграција. Тумор који је метастазирао била је косовска парадигма српске политике“¹³. Или: „Европска Србија“ носи у себи просветитељско наслеђе, индивидуална права човека, парламентарна демократија, измештање религије у приватну сферу. „Самосвојна Србија“ је националистичка опција коју Срби виде изван Европске уније, посвећену враћању својим коренима и тотално мобилисану за повратак Свете земље – Косова и Метохије – у своје окриље“¹⁴.

На првој линији овог српског антисрпског таласа налазе се неки челници НВО. Награде које им се додељују за њихову активност готово све говоре о природи и карактеру њихове јавне политичке активности. Ево једне која је додељена челнику НВО у Србији од стране косовских Албанаца. У знак признања госпођи Наташи Кандић за њену врхунску посвећеност и постигнућа на пољу људских права, као истинском заговарачу и заштитнику људских права и слобода, Цивилно друштво Феризаја доделило је госпођи Кандић титулу: Заштитник слободе и доприносилац миру. Ова награда уручена је госпођи Кандић 14. јуна 2009. у Феризају/Урошевцу. „Улога госпође Кандић је од темељне важности за унапређење толеранције, једнакости, демократије и разумевања међу људима. Њен пожртвован и неуморан рад су инспирација млађим генерацијама. Госпођа Кандић је истински архетип и икона слободе“, пише у писму образложења ове награде, које је у име Цивилног друштва Феризаја потписала Албулена Садику (сајт Фонда).

Дакле, од 1985. године одвија се у српском интелектуланом простору борба између две струје мишљења и понашања према Косовометохијском проблему; једна одлучно брани национални и државни интерес Срба, друга се одриче на мање више ругајући начин српског националног интереса и при том има инострану подршку. Да ли је другачије када је реч о српској политичкој елити?

¹² Аврамовић Зоран, *Одрођени књижевник*, Фондација Група север, Нови Сад, 2022, 120.

¹³ Самарцић Никола, *Други двадесети век*, Службени гласник, Београд, 2008, 144.

¹⁴ Молнар Александар, *Сунце мита и дугачка сенка Карла Шмита*, Службени гласник, Београд, 2010, 285.

Српски политичар - од одбране до предаје Косова

У српском парламенту седе посланици који навијају против српског права на Косово и Метохију. Окривљује се „трагичан устав”, зато што је Косово део уставног поретка Републике Србије. За нашу тему је важна чињеница да то није глас појединца у медијима, већ изабрани представник народа. Неки гласачи су заокружили ова имена, а то значи да је проблем озбиљнији него што изгледа на први поглед.

Лако се уочава радикално негативна политичко-партијска трансформација лидерске и партијске политике. То је појава брзе и неочекиване промене политичког курса. Оличена је у Вуку Драшковићу. Овај политичар је парадигматичан пример националне и државне колебљивости и непредвидљивости. За две деценије прешао је лук од Велике Србије до Србије без Косова и Метохије. Давне 1990. године, почео са великосрпском идејом („Србија је тамо где су њени гробови“) да би завршио са пристанком на распарчавање Србије. Вук Драшковић је дозволио новембра 2010. својим члановима на Косову да учествују на косовским албанским изборима 12. децембра 2010. године, а потом је тражио измену Устава због нове реалности Покрајине.

Ни то није крај. Пут Србије, по овом доживотном вођи СПО, директно води у евроатланске интеграције, дакле у онај савез који је бомбама одузео Косово и Метохију. Обрушио се и на српски патриотизам: „Нека те патриоте које говоре, после свега, да Србија има суверенитет над Косовом и да мора да га чува, објасне народу у чему се огледа тај суверенитет“. Косово је нестало депопулацијом 1.200 села. „Лажни патриотизам“, наставља Вук Драшковић, распирују оне странке којима је заједничко зазирање од Европе и запада и мржња пема западној цивилизацији и систему вредности... Србија ће се разделити на две Србије – једна која је безусловно за евроатланске интеграције (чланство у НАТО и ЕУ) и другу која се томе противи“¹⁵.

У време када држава Србија не признаје самоотцепљено Косово и Метохију политичар Вук Драшковић тврди следеће: „Чува се оно што се има, а сви знамо да Србија нема никакву, а камоли суверену власт над „јужном покрајином” и да на спољним косовским границама са Албанијом, Црном Гором и Македонијом нема ни српских граничара, ни цариника нити икаквих симбола наше државе. Сви видимо да је цар го, али „црвена линија” налаже да чувамо његово непостојеће одело и да се одрекнемо ЕУ које има, буде ли од нас затражено да се одрекнемо косовског царевог одела, којег нема“¹⁶

¹⁵ *Одрођени књижевник*, 2022 (део о Вуку Драшковићу)

¹⁶ Вук Драшковић, <http://www.blic.rs> -*Црвена линије се затезу око грла Србије* 28.8.2011.

И десет година касније у тексту за Политику „Као оковани Прометеј“ од 6. августа 2020. године, пита шта тражи Србија на Косову и Метохији (Драшковић нигде не пише КиМ већ само Косово). Србија већ две деценије, тврди Драшковић има илузије о Косову. „Непризнавањем косовске стварности међународних одлука и пресуда о статусу Косова, Србија је већ две деценије, као онај Есхолов Прометеј, прикована за стену илузија и самоообмана.“ Он тврди да је статус Косова одређен пре 14 година Ахтисаријевим документом. И набраја шта је све предвиђено између осталог, Заједница српских општина. Ова одредба и низ других није остварена али неке нове, у правцу обесправљивања Срба су донете. Управо у истом дану када и овај текст штаман у *Политици*, објављена је вест да скупштина Косова намерава да донесе закон о „заштита ратних вредности ОВК“, што је нови удар на српску слободу. Драшковић поручује Србима да ако не прихвате статус Косова доживеће што и Срби из РСК.

Ако нација као и човек, природно тежи самоодржању и јединству, да ли је напад на Србе од стране Срба, као у наведеним примерима, облик негације самоодржања, дакле издаја или није? Реторичко питање.

„Рад“ политичара и интелектуалаца из Србије у корист „нове реалности“ на КиМ.

У најтежим могућим заплетима током растурања СФРЈ, у којима је свака нација бранила своје политичке и државнонастајуће интересе, у Србији су једна група интелектуалаца и две-три странке без корена у народу деловали као помагач несрпских захтева и тежњи. Од словеначког осамостаљивања до косовске зависне НАТО државе, тај континуитет форсирања бриге за друге, у делу српске интелигенције, био је стабилан и упоран. Брига се подупирала и самооптуживањем, а почесто и блаћењем сопственог српског националног бића.

Да размотримо ову појаву са становишта националних и државних последица, а да оставимо на страну индивидуалне мотивације. Рационални однос према нацији укључује и критички став према неким видовима националне политике. Али темељни интереси нације као што су постојање и развој, уставни и територијални интегритет, одбрана од напада и агресије, сузбијање настојања цепања националног бића, не би требало да се доводе у питање. А када се прекораче границе самоодржања, наступа ирационали вртлог чији су екстремни облици самомржња и ауторасизам.

НАТО отимање Косова и Метохије из државноправног оквира Републике Србије, мора се тумачити као спољашњи чинилац националне дезинтеграције Срба. За будућност националног постојања од огромног је значаја како се припадници нашег народа односе према последицама

НАТО агресије. Пристајање на државно разваљивање Србије стварањем зависне државе Косово, значи пристајање на све учинке ове бомбардерске политике. Ко од Срба помаже квазидржаву Косово, тај прећутно, пост фестум, одобрава агресију на сопствену државу и народ. А то управо чини један круг интелектуалаца у Србији који се, овде и у свету, представља као чувар људских права, мира и демократије.

Шта све обухвата чин прихватања последица НАТО агресије на Србију и произвођење косовске државе?

На првом месту, Срби који излазе на косовске изборе, а да није одређен институционални механизам њихове заштите, даће легитимитет „држави“ која је створена уз помоћ огромне стране војне силе. Биће то начин да се гурне под тепих начин њиховог одвајања од Србије. Они који их наговарају да то учине, помажу процес легитимизације међународне силе.

Напоре српске одговорне националне политике да се косовски проблем реши на обострану корист, они Срби са Косова и њихови помагачи из Србије, који легитимизују последице војне силе, подривају државни интегритет и уставни суверенитет, без обзира на фактичко стање. Жалосно је за једну нацију када силе дезинтеграције долазе из њених редова. Изузев ЛДП, СПО, ЛСДВ и неке НВО, велика већина политичких странака и политичких лидера одбацује сваку помиоа на признавање лажне државе Косово. Они делују државнички, а у складу са народном вољом.

Накнадна легитимизација војне силе на Косову, гура у заборав све облике искорењивања српске културе и религије, као и дуготрајући погром који су неки преживели, а неки нису. Олако прелажење преко девастације српског цивилизацијског наслеђа иде под руку са девастацијом националног морала.

Овај процес пристајања једног броја Срба на војно отимање дела територије Републике Србије, заправо је придруживање албанским вођама који су узели оружје и устали против своје државе 1998. године.

Када се начини тај први и одсудни корак – признавање учинка војне силе од стране неких Срба са Косова и њихових духовних сарадника у Београду, онда мора да уследи цинизам типа „вековни суживот Срба и Албанаца на Косову“, а при том се жмури над чињеницама: 1) непристајање косовских Албанаца на живот у Србији и 2) смањивање српског становништва на Косову у протеклих 30 година. Да је спремност албанске заједнице на суживот постојала, новија историја би ишла у другом правцу. Косовски Албанци су више од једне деценије (1990-2000) бојкотовали све политичке установе, као и изборне активности у Републици Србији.

Неки гласови у српској јавности зову на јединство и солидарност националног бића, другу га багателишу и одламају парче по парче. Када би то радио само инострани фактор, било би лакше у борби за достојанствено постојање.

Када се пажљиво размотре наводни *разлози* да би било добро за Србију да се одрекне Косова, лако се закључује да су они засновани на *незнању* и непознавању основних чињеница предмета о коме се пише. Примера ради, незнање је када се тврди да је суштина косовског мита у „етничкој катастрофи“ и да је то темељ српског националног идентитета. Косовска прича је редак историјски прилог о слободи народа, пример жртвовања за одбрану права на колективно постојање и идентитет. Незнање је и када се тврди да на Косову живи два милиона Албанаца. Не може бити знање оцена једног јавномњенског истраживања по коме тобоже грађани Србије не виде Косово као кључни национални проблем. У околностима незапосленог становништва, очекивана је примарна заинтересованост за посао, али то нипошто не значи да су грађани Србије у највећем броју незаинтересовани за очување Косова у уставним оквирима Србије. Тешко би се могло сматрати знањем косовскометохијског проблема, ако се тврди да се ово питање „злоупотребљава у идеолошким прегнућима десничарских политичара“. Ваљда ово питање злоупотребљава онај који жели да отме Косово, а не онај који брани територијални интегритет своје државе.

Али да видимо каква је сазнајна вредност неких „разлога“ српских родомрзачких интелектуалаца за непожељност остајања Косова у Републици Србији.

Први, демографски разлог нам казује да ће Срби постати мањина половином овог века у Републици Србији а то значи да је превазиђена преамбула Устава по којој је Косово део српске државе. Оваква тврдња је логички (и статистички) лишена елементарног смисла. Из једне климаве хипотезе скаче се на тезу. Футур замењује презент. Из произвољне демографске пројекције растегнуте на педесет наредних година, критикује се садашњи устав. А већ се бележи демографски пад косовских Албанаца. А када би било тачно да је демографски раст становништва разлог за државност, онда би у Африци, на пример, државе ницале као печурке после кише.

Други, економски разлог нам се предочава као да је Србија комунистичка, централистичка држава. По овом мишљењу, Србија нема пара да издржава незапослене на Косову. Ово је пример измишљања тезе која се потом критикује. Нико у политичкој Србији не жели да економски влада косовским Албанцима. Управо им се допушта преузимање одговорности за економски развој. На КиМ већ подуже време стране државе улажу свој новац. У тржишној привреди, није држава та која преузима целокупну одговорност за привредни развој. Србија не би само давала новац, а Албанци на Косову само узимали.

Трећи, политички разлог се такође представља као хипотеза која волшебно постаје теза. Број албанских посланика у републичком парламенту

би се тенденцијски увећавао (!) па би опстанак Косова у Срби означио, ни мање ни више, него „нестанак српске државе“ (!). Албански национализам, следио би закључак, греша што жури са државом данас јер сутра може да буде држава без Срба! Када је реч о етничким стереотипима, треба подсетити да они постоје и у другим вишенационалним државама па се не стварју нове државе на тој основи. Нису стереотипи нешто што постоји као „гвоздена нужност“ у друштвеним односима.

Четврти, безбедносни разлог је наставак претходне конструкције. Незапослени млади Албанци би изводили терористичке акције у Србији. Ово се може протумачити и као нека врста савета младим незапосленим Албанцима. Понављање „разлога“ опасности од албанског тероризма је двоструко индикативно. Политички је пристрасно и необјективно везивати терористичке акције за време власти српских социјалиста. Али, показује се потпуна некритичност заступника ове тврдње према пракси тероризма. Не спори се постојање терористичких акција косовских Албанаца али се прећуткује чињеница да је на таквим акцијама грађена државност коју би данас неке демократске државе радо признале.

Пети аргумент је напосто трагикомичан. Косовска земља је, затрована од последица злочиначког бомбардовања 1999. па Србија треба да дигне руке од ове покрајине. Дакле, Албанци ће се еколошки удавити, а Срби то треба да помогну тако што ће загађену земљу КиМ пустити низ воду! Какав политички алтруизам!

Ниједан разлог, видимо, није логички и искуствено ваљан. Управо ствари стоје супротно: демографски, економски, политички и безбедносни разлози иду у прилог остајању Косова у Србији. Модернизација овог региона би смањила демографски притисак, тржише би било пространије а економска одговорност дефинисана. Политички, Србија доказује да поштује демократски поредак и да је привржена правима мањинских националних заједница. Безбедносно је опаснији искључиви и национално чисти сепратизам од кооперативног федерализма.

Заговорници саодрицања увек се помажу и самопонижавањем. Када неко предлаже да се Косово прода и иностраним парама ублажи душевни бол Срба, онда он уствари открива свој карактер. Када држава купују приватну кућу због изградње пута или неког објекта, власник прима новац и ублажава тугу. Али, држава није приватна кућа. Она је одувек бринула о општим интересима народа и грађана.

У Србији се данас јавља једно политичко мишљење које је у основи приватно а камуфлира се као јавно. Корени ове појаве су загонетни. Ниједан озбиљан народ није спреман на добровољно одрицање од дела своје државе, нити се коцка са својим колективним достојанством. Србија изгледа постаје изузетак.

У српском историјском и културном памћењу Косово је „срчика“ (Црњански) државе и нације. Од 12 века Срби говоре, причају, мисле и осећају свеколико наслеђе овог подручја свог постојања. Од Косовске битке до НАТО бомбардовања Срби живе у знаку борбе за слободу и уједињење. Бој на Косову и Видовданска етика су херојско жртвовање за одбрану слободе. Нису победили Османлије али су сањали слободу. Нису победили ни НАТО бомбе, али слободе се нису одрекли. И тако тече српска историја: стране силе би је покоре а њена елита, политички актери и интелектуалци се супротстављају. Али има и оних који су више „волели да њихова отаџбина буде поробљена него слободна“ (Макијавели).

Како објаснити да један, не безначајан, круг интелектуалаца и политичара одбацује Косово из српске традиције и идентитета, како у комунизму тако и у демократији?

У време комунизма српски комунисти су пристали на идеологију братства и јединаства која се у стварности свела на српско нејединство и братство несрпских нација и националних мањина. Пристали су и на свевласт Ј.Б.Тита. Док су током 20 година спроводили акције интегрисања албанске народности у југословенску заједницу, око 200 хиљада Срба се иселило под притиском. А када се неколико српских политичара одважило да укаже на проблем сепаратизма у Покрајини 1971. године одмах су скочили комунисти Илија Вакић, Душан Ристић, Вук Шаљић да осуде своје сународнике и да предложе њихово искључење из Саавеза комуниста¹⁷.

Политичко антикосовско деловање после 1990. године може да се именује на различите начине- од незнања до издаје националних прва, интереса и вредности. Али, зашто су се тако определили према косовском питању? Више је разлога.

Прво, потребно је указати на стратегију самоодрицања која се јавља у неким интелектуалним и политичким круговима Републике Србије. Овај део јавности упорно прелази преко чињенице да је ново или данашње стање на КиМ створено 1999. противправним бомбардовањем НАТО савеза. Све што ради самоодрицатељски део јавности у Србији је заправо покушај да се то, незаконито произведено стање преведе у законито стање тако што ће се понудити разлози за добро Србије ако се одрекне КиМ. То је суштина стратегије оних Срба који мисле да је КиМ терет кога се треба ослободити. Али, правна, национална и државна свест највећег дела Србије не може никако да прихвати ово превођење из бомбардованог у небомбардовано стање.

(Нова) реалност је она реч коју најчешће употребљавају владе оних држава које су запеле да од покрајине КиМ направе независну државу.

¹⁷ Аврамовић Зоран, *Повратак грађанског друштва*, Сфаирос, Београд, 1990, 139-144

Међути, реално није проста перцепција. У оно што видимо увек је мање или више уплетена наша мисао, жеља или воља, а потом и језик којим саопштавамо садржај опажања. (Како бисмо иначе објаснили просту ствар да група појединаца једну ствар види и тумачи на различите начине.) Да ли су то само искуствене чињенице? Нипошто. Релано је и оно што представља важећи нормативни поредак било које установе. Другим речима, ако је овакво стање на Косову данас реалност то је још више и Устав Републике Србије, међународне правне норме или Резолуција 1244. Зар то није реалност када је реч о КиМ? Оно што је реално на КиМ то је стање произведено НАТО бомбардовањем, стањем истераних Срба и других етничких заједница, али јача је реалност правни поредак Републике Србије и УН.

Српска борба за КиМ одвијала се и одвијаће се у два правца: једна је западни („међународни“) притиска, други је српски антипатриотски. Западни „аргумент“ је нова реалност и отоврени геополитички интерес за албанску ствар (могућно уједињење Албанаца). Српски разлог је концентрисан у историјском националном и политичком идентитету и одбијање да се призна противправно, војно одузимање Покрајине. Држава и нација морају да брани свој уставни поредак и своје достојанство; поред државе у борби су и црква, патриотски интелектуалци, медији, образовање. Свака држава има и свој духовни извор, а за Србе је вековима било Косова а тако ће остати и убудуће. Нису Хиландар и Сент Андреја опевани и вековима препричавани с колена на колена, већ Косово.

Литература:

Аврамовић Зоран, *Повратак грађанског друштва*, Сфаирос, Београд 1990.

Аврамовић Зоран, *Родомрсци*, Нови Сад 2009.

Аврамовић Зоран, *Одрођени књижевник*, Фондација Група север, Нови Сад 2022.

Аврамовић Зоран, „Милош Црњански о Косову“, *Зборник радова: Косово и Метохија у цивилизацијским токовима*, књига 2, Косовска Митровица 2010.

Аврамовић Зоран(2006): „Друштво и култура Срба КиМ“, *Зборник радова: Срби на Косову и Метохији*, Косовска Митровица 2006.

Аврамовић Зоран, *Срби и антипатриотизам*, Прометеј, Нови Сад 2020.

Богдановић Димитрије, *Књига о Косову*, САНУ, Београд 1985.

Бакић Јово, „О Косово, грдно судилиште“, *Политика*, 26 мај 2007.

Ћосић Бора, *Косовски мит – хипноза безвољног народа*, НСПМ, 15. 1. 2010.

Молнар Александар, *Сунце мита и дугачка сенка Карла Шмита*, Службени гласник, Београд 2010.

Самарцић Никола, *Други двадесети век*, Београд 2008.

Слапшак Светлана, Чоловић Иван, *Зашто је косовски мит толико присутан у савременој Србији*“, сајт НСПМ, 12.5.2009.

Пејчић Јован, *Милан Ракић и Косово*, Фондација Група север, Нови Сад 2022.

Задужбине Косова, Призрен – Београд, 1987.

Summary

Zoran Avramović

THE DISINTEGRATIVE ROLE OF PART OF THE SERBIAN INTELLIGENCE IN THE STRUGGLE FOR KOSOVO AND METOHIA (OLD SERBIA) - RECENT EXPERIENCE

Throughout history, the Serbian province of Kosovo and Metohija has been the place where Serbian national and cultural consciousness was established through the Orthodox faith and literature. Since the 15th century, the characteristics of Serbian national identity have been formed. In addition to the political struggles over this province after 1945, it is important to shed light on the public behavior of the Serbian intelligentsia during this period, especially after 1980. A patriotic wing was launched in 1986 when 212 prominent intellectuals signed a petition demanding the creation of a legal order in Kosovo. And in all the years that followed, the patriotic intelligentsia has not diminished. On the other hand, there are Serbian nationalist intellectuals who believe that Kosovo does not belong to Serbia or should not remain in Serbia. The spectrum of anti-Kosovo attitudes ranges from falsification of historical facts to negative assessments of the Serbian nation. The article explores the question of why a part of Serbian intellectuals and politicians are willing to renounce Kosovo and Metohija. The author critically questions the claim that this is a new reality in Kosovo and Metohija.